

La meg være ung!

Wenche Myhre kom med sin oppfordring da dagens unge knapt var påtenkt. Men slagordet virker mer populært enn noensinne. La utdanningen ta sin tid! La oss leve i et urbant mangfold med mange venner! La villa, Volvo og valg av ektefelle vente! Men de unge må også vente på de gode inntektene og boligutgifter som er til å leve med. Noen må sågar på psykologens venteværelse eller venteliste.

«La meg være ung» ble framført av den da 17 år gamle Wenche Myhre i norsk Melodi Grand Prix i 1964. Hun fikk en tredjeplass. Tekst og melodi var ved Arne Bendiksen. Myhre sto på scenen sammen med Odd Børre Sørensen og Shadows-bandet «The Cannons». Foto: Ivar Aaserud, Scanpix

å bli mødre, og enda lenger hvis de bor i stor by og er høyt utdannet. Fedrene er hele veien noen år eldre. Dermed oppstår det en stadig større «omsorgsfri sone» med få plikter, og der kan ungdomslivet leves.

Tidligere var det giftermålet som var med og dannet et ritual som markerte at voksenlivet begynte for alvor. Samboerskapene gjør at også denne ritene er forsinket, hvis man i det hele tatt går til det skrittet å gifte seg. Velger man den juridiske konstruksjonen ekteskap, er det ikke sikkert at inntreden akkompagneres av orgelbrus. Statskirken har virkelig tapt terreng som slik ritualarrangør de siste tiårene.

Det utdannende livet

Når unge utsetter familie og arbeid, er det gjerne fordi de utdanner seg. Det moderne mennesket er et utdannet menneske, og gruppen med kun basisutdanning fra grunnskolen er bokstavelig talt en døende rase.

I dette årets indikatornummer av Samfunnsspeilet har vi rettet søkelyset mot de unges situasjon. Men når begynner ungdomstiden? Og når slutter den? Svaret virker individuelt. Men hvis vi sier at den starter når man går ut av ungdomsskolen og slutter når man etablerer familie, er det ikke vanskelig å se at ungdomstiden er blitt en stadig mer langtrukken affære.

Det utsatte livet

Dagens unge hadde mødre som fikk sitt første barn da de var i begynnelsen av 20-årene. Ungdommen nå til dags venter til de er i slutten av 20-årene med

Dag Ellingsen

Dag Ellingsen er seniorrådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for levekårsstatistikk, og avtroppende redaktør for Samfunnsspeilet.

Utdanning er på mange måter nøkkelen til hva som skjer seinere i livet. Slik er det viktig å analysere hvem som henger med i utdanningsløpet, og hvem som faller fra. Her finner vi morgendagens vinnere og tapere. Utdanningens demografiske og sosiale virkninger er også interessante. Vi har nevnt dette med utsettelse av fødsler og giftermål, en annen viktig effekt er sentraliseringen.

Det urbane livet

For å utdanne seg må man oftest bevege seg til byene. Vårt land er inne i en kraftig sentraliseringsprosess, slik det ofte blir under høykonjunkturer. De unge flytter mest, og er også «motoren» i dagens sentralisering. Prosessen styrkes også av (unge) innvandrere som søker til byene. Noen reiser rett til byene, som arbeidsinnvandrere. Andre, gjerne flyktninger, har noen års opphold i mer perifere kommuner før de flytter til sentrale strøk. Mange av de som blir sentralisert gjennom utdanningen, blir sentralisert for livet: De forblir i byene og nærmeste omland.

Urbant, ungt mangfold

Ungdom er storforbrukere av kultur og medier, konserter, kino, forestillinger og «hermetisk musikk» (MP3, CD og sånn) glir ned på høykant. Ivrige skjermglanere er de også, hva enten skjermen sitter på en TV eller en PC. Det største kulturelle mangfoldet finner vi i byene, ikke rart ungdommen trekkes dit.

Har noen regnet på hvor mange kommuner med mindre enn 5 000 innbyggere som har en dugelig kaffebar? Eller et sted der man kan slurpe smoothies og spise bagels på vei hjem fra treningsstudioet?

Det etniske mangfoldet er også størst i byene. Mye av dagens ungdomsliv leves derfor i nærkontakt mellom mennesker med ulike etniske bakgrunn. Et tydelig trekk i dagens statistiske bilde er at innvandrere og særlig deres etterkommere deltar stadig mer i utdannings- og arbeidslivet. Det er fremdeles store forskjeller i sysselsetting mellom innvandrere fra land i Afrika og Asia og resten av befolkningen, men det gode arbeidsmarkedet har ført til at flere er blitt inkludert. På universiteter og høyskoler er mange grupper av innvandrernes etterkommere godt representert.

Urbant er dyrt

Galopperende boligpriser er en viktig ingrediens i de siste årenes nyhetsbilde. Høye boligpriser merkes best av dem som skal etablere seg i markedet, les: ungdom. Høye boligpriser er ofte en indikator på et godt arbeidsmarked med mye framtidsoptimisme. Og det er da, når prisene når nye høyder, at ungdom i høyest grad går inn i boligmarkedet.

Billigere blir det ikke av at ungdommen ønsker å etablere seg der alle andre vil bo, nær byene og nær byenes sentrum. Slikt blir det høy gjeld av, og blant de unge som bor alene, har hver femte en gjeld som er større enn tre ganger inntekten. Mange unge par er i samme situasjon. Dette gir seg også utslag i at mange unge bruker spesielt mye av inntektene sine til å betale for å bo.

Utsettelser gjør de unge utsatt?

Rundt en av seks unge kvinner rapporterer om psykiske vansker, og ingen går mer til psykolog enn dem. De har ikke svart på hvorfor de har søkt profesjo-

nell hjelp. Kan det være at den lange, fristilte ungdomsperioden, med nye og tidvis litt uklare forventninger, er egnet til å gi fortvilelse? Eller er de bare flinkere til å snakke om sine problemer, og søke hjelp for dem?

Generelt er det vanskelig å se at de unge har dårligere sosialt nettverk enn før. Særlig de unge kvinnene har mange og nære venner. Men mange, og flere enn før, bor alene og mangler dermed noen som de daglig kan bearbeide sine inntrykk med.

Utdanningstaperen er ofte mann

Mannen er på vikende front i utdanningskappløpet. Han er imidlertid overrepresentert på det aller høyeste nivået; blant doktorgradsstudentene. Men hvor lenge holder han denne bastionen? Lenge var det flest menn som avla eksamen etter å ha studert i mer enn fire år, men i skoleåret 2004/2005 var det flest kvinner også på dette nest høyeste nivået.

Menn er også overrepresentert i det andre ytterpunktet av skalaen, blant dem som faller ut av skolesystemet, særlig videregående skole, og blant dem som går på utdanninger med mer beskjeden prestisje. Et eksempel: Den relativt nye ordningen med lærekandidater er et tilbud til elever som sliter med å gjennomføre vanlig fagopplæring. Høsten 2006 var syv av ti slike kandidater gutter.

Utsatt for inntektsproblemer

Særlig unge mellom 20 og 24 har høy arbeidsledighet og en høy andel med sosialhjelpsmottakere. Unge arbeidsledige har ikke opparbeidet noe krav på dagpenger, og de må derfor gå i luka for sosialhjelp når de ikke får jobb. De unge henger også litt etter i den meget gunstige inntektsutviklingen som er blitt det norske folk til del de siste årene. Særlig gjelder dette unge som bor alene.

Mange unge har midlertidige jobber, og vi finner dem ofte i fysisk krevende salgs- og serviceyrker og ulike hjelpearbeideryrker. Mange ønsker seg en fast jobb. Litt trøst: Arbeidsledigheten blant ungdom synker fort i gode tider. Og ungdom blir relativt sjelden gående på sosialhjelp over lang tid.

Utsatt for kriminalitet

De unge, særlig de yngste av dem, er de som hyppigst blir registrert som lovbrøyttere. En interessant og langsiktig trend er at en relativt mindre andel av den registrerte kriminaliteten begås av dem under 18 år. Aktiviteten ser ut til å forflytte seg oppover i 20-årene. Nyere studier viser også tydeligere at svært mye av den registrerte kriminaliteten kan «settes på kontoen» til en svært liten gruppe av gjengangere, en gruppe som ofte har en lengre lovbruddskarriere.

Og her snakker vi igjen om menn. Kvinnenes andel av de siktede har riktignok ”klatret” mer eller mindre jevnt oppover de siste årene, men hovedbildet er ikke til å ta feil av: Menn er klart overrepresentert på alle nivåer i strafferetts-systemet, og overrepresentasjonen er størst når sanksjonene er hardest.

De unge er også mest utsatt for å bli ofre for lovbrudd, og forskjellen er tydeligst for voldslovbrudd. Særlig utsatt er unge kvinner og menn som ferdes mye ute, eller som jobber i spesielle serviceyrker.

Dette var noen statistiske høydepunkter fra vårt ungdomsfokus. Over til hva man kan finne i resten av Samfunnsspeilet 5-6/2007:

Vi må 60 år tilbake ...

... for å finne en større befolkningsøkning enn i 2006. Rett etter annen verdenskrig, i 1946, skjedde altså den forrige «toppnoteringen». Da ble vi litt over 39 000 flere nordmenn i løpet av året. I 2006 økte vi med nesten 41 000. Rekordene fra 1946 var en fødselsrekord. Fjorårets rekord hadde et mer sammensatt grunnlag av høy innvandring, lav dødelighet og relativt høy fruktbarhet.

2006 var et dårlig år for begravelsesbyråene. Vi må tilbake til slutten av 1970-tallet for å registrere færre dødsfall, og da var vi langt færre her til lands. Her kan vi registrere en gledelig utvikling for menn. Det er deres dødelighet som synker mest, eller sagt på en annen måte: Menns levealder øker klart mer enn kvinnenes, selv om de sistnevnte fremdeles har mange års forsprang.

Vi må 15 år tilbake ...

... for å finne en fruktbarhet som var høyere enn den vi målte i fjor. Vår fruktbarhet er høy i europeisk målestokk. Men fruktbarheten til dagens mødre kan ikke måle seg med den til deres mødre og bestemødre.

Barnefødsle avspeiler også det nye Mangfolds-Norge. Hvert tiende nyfødte barn har to utenlandsfødte foreldre. Ytterligere hvert tiende barn har én forelder som er født utenfor Norge. På fødeavdelingene i Oslo og mange andre storbyer vil mangfoldet være enda tydeligere.

Vi har aldri hatt høyere innvandring

Over halvparten av befolkningsøkningen skyldes at det er langt flere som vandrer inn i vårt land, enn det er som reiser ut. Nesten 46 000 personer flyttet til Norge i 2006, mens litt over 22 000 personer utvandret, og vi sitter med et innvandringsoverskudd på nesten 24 000. De fleste som kommer, er europeere, og det er tydelig økning i innvandrere fra Polen, Sverige, Litauen og Tyskland.

Polakkene kommer!

Og de kommer for å arbeide. Den som kommer for å arbeide, drar dit det er lettest å få jobb. Derfor kom det flest polske innvandrere til Oslo, Bergen, Bærum, Haugesund, Stavanger og Asker, og færrest til Finnmark. Så kanskje vi har funnet en ny, regional økonomisk indikator: Polakkandelen av antall sysselsatte øker med «trøkket» i økonomien.

Er Gud norsk?

For det er ingen tvil om at det er «trøkk» og dynamikk i økonomien, en oljesmurt økonomi. Det har gått så langt at våre økonomer har begynt å spøke med tanken om at Gud må være norsk. I så fall har han gitt oss det beste av begge verdener: strålende priser for de (rå)varene vi har så mange av, og lave priser for de varene og tjenestene vi helst vil konsumere. Sysselsettingen er høy, inflasjonen er til å leve med, arbeidsledigheten er lav. Det nye temaet er «kampen om arbeidskraften». Det er en kamp de unge nyter godt av, men boligpriser som har steget bratt i flere år, vil vel neppe oppleves som en gave fra oven for de unge som skal etablere seg i dag.

